

Sayı : 4

Yıl : 1988

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

İstanbul - 1989

EVLİYA ÇELEBİ'DE GEÇEN BİR YER ADI HAKKINDA

Ceval KAYA*

17. yüz yıl gezgini EVLİYA ÇELEBİ'nin eserinin, yalnızca Türk kültür tarihi için değil, aynı zamanda EVLİYA'nın dolaştığı ve hakkında bilgiler verdiği başka ülkelerin kültür tarihleri için de ne derece değerli bir kaynak olduğu, uzun zamandan beri bilinmektedir. Bu değerine rağmen, seyahatnamenin tenkitli, notlu ve dizinli sağlam bir yayımının henüz yapılamamış olması, eserden yararlanmayı güçleştirmektedir. Seyahatnamenin sağlam bir yayımını güçleştiren problemlerin başlıcası ise, eserde geçen yer adlarının okunuşu ve söz konusu yerlerin günümüzde nereye karşılık geldiği meselesidir.

Burada, seyahatnamede geçen ve yayımcılarca değişik biçimlerde okunup günümüzde nereye karşılık geldiği belirlenememiş olan bir yerin adı üzerinde durulacaktır. Ayrıca, bu yer hakkında EVLİYA ÇELEBİ'nin verdiği bilgilerden, bildiri çizgisini aşmamak için, yalnızca bir kaçının kısa bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Üzerinde duracağımız yer adı, küçük bir kasabaya aittir ve seyahatnamenin birinci, üçüncü, beşinci, altıncı ve sekizinci ciltlerinde geçmektedir. EVLİYA ÇELEBİ buraya 1656, 1662 ve 1668 tarihlerinde olmak üzere, üç kez uğramıştır.

Yer adının geçtiği pasajlar şunlardır:

1. *andan tunanun bir aynı dahi kırk kilise şehrine karîb yine kasabasında* ve bunar hisâr nâm kal'anun kayalarından tulû itdi*¹.

* *kasabasında*: Beşir'de (str. 10) *kasabasına*.

“Ayrıca Tuna'nın bir gözesi de Kırkkilise [=Kırklareli] şehrine yakın **Yene** kasabasından ve Pınarhisar adlı kalenin kayalarından doğdu.”

* Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

¹ Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Bağdat, nr. 304, c. 1-2, s. 11-b, str. 11-12 (Kıs.—Bağdat); Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 448, c. 1, s. 6-b, str. 10-11 (Kıs.—Beşir); Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 458, c. 1, s. 6-b, str. 11-12 (Kıs.—Pertev).

2. *Kırk kilise kurbında yine hisârda ve bunar hisârda* ve pravadi kurbında dona degirmenlerinde** ve bu küçük çekmece*** ve büyük çekmece de nehr-i tuna zâhir olur².*

* *ve bunar hisârda*: Beşir'de yok; Bağdat'ta (str. 39) *bınar hisârdan*; Pertev'de (str. 2) *bınar hisârda*.

** *degirmenlerinde*: Pertev'de (str. 3) *degirmenlerinden*.

*** *küçük çekmece*: Beşir'de (str. 3) *küçük çekmece*.

“Kırkkilise yakınında **Yene Hisar**'da, Pınarhisar'da, Pravadi yakınında Dona degirmenlerinde, bu Küçük Çekmece'de ve Büyük Çekmece'de Tuna nehri ortaya çıkar.”

3. *andan şimâle evsâf-ı kal'a-i yine hisâr konstantin tekfûrî binâsıdır kal'ası bir yalçın kaya üzre şekl-i muhammes şeddâdî bir küçük kal'adır içinde âbâdânî yokdur sene 769 târihinde sultân murâd-ı evvel ya'ni gâzî hüdvendigâr rûm keferesi elinden cebren ve* kahren feth idüp ol zamândan berü kal'ası harâb-âbâddur ve** kal'asının kayalarından bir âb-ı hayât kaynak suyu çıkar kim gûyâ şarâb-ı keversdür tunadan geldiği muhakkakdur ki*** çebebi sultân muhammed tuna demür kapısından saman ve kömür döküp bu yine hisârdan ve dona degirmenlerinden kömür akmışdur anun için bu kasabaya bunar hisâr dahi dîrler câmi'i ve bir küçük hamâmı ve mesâcidleri ve mükellef müte'addid hânları ve bir kaç dükkânları ve bâğları ve bâğçeleri vardur kırk kilise sancagı hükminde ve niyâbetdür andan şimâle evsâf-ı şehri kırk nisa ya'ni kırk kilisedür****³.*

* *ve*: Bağdat'ta yok.

** *ve*: Beşir'de ve Pertev'de yok.

*** *ki*: Pertev'de (str. 8) *kim*.

**** *kilisedür*: Pertev'de (str. 11) *kinisedür*.

“Oradan yine kuzeye (giderek) **Yene Hisar** kalesine (vardık). Tekfur KONSTANTİN yaptırmıştır. Kalesi, yalçın bir kaya üzerinde beşgen biçiminde yüksek küçük bir kaledir. İçi bakımsızdır. H. 769 [=m. 1367—1368] tarihinde Sultan I. MURAD, yani Gazi Hüdvendigâr, Rum keferesi elinden zorla almıştır. O zamandan beri, kalesi harap durumdadır. Kalesinin kayalarından abı hayat (benzeri) bir kaynak suyu çıkar ki, sanki

² Bağdat, nr. 300, c. 3-4, s. 107-b, str. 39-41; Beşir, nr. 449, c. 3, s. 103-a, str. 2-3; Pertev, nr. 459, c. 3, s. 86-a, str. 2-3.

³ Bağdat, nr. 301, c. 5-6, s. 31-b, str. 32-41; Beşir, nr. 450, c. 5, s. 28-b, str. 11-19; Pertev, nr. 460, c. 5, s. 26-b, str. 4-11.

kevser içkisidir. (Bu suyun) Tuna'dan geldiği muhakkaktır. (Çünkü) Çelebi Sultan MEHMED, Tuna Demirkapısı'ndan saman ve kömür dökünce, bu **Yene Hisar**'dan ve Dona değirmenlerinden kömür akmıştır. Onun için bu kasabaya "Pınarhisar" da derler. Camisi, bir küçük hamamı, mescidleri, tam donanımlı bir iki hanı, bir kaç dükkânı, bağları ve bahçeleri vardır. Kırkkilise sancağına bağlı naipliktir. Oradan kuzeye Kırknisa, yani Kırkkilise'dir."

4. *andan cânib-i kıbleye 9* sâatde evsâf-ı kasaba-ı yene hisâr bânîsi tekfûr** kraldur lisân-ı rûmda yene su kaynağı olan yire dirler kasaba içinde bir âb-ı hayât su kayadan kaynayup bu rabtanun bâğ u besâtinlerin riyy ider bir mâ-i sâfidür kim gûyâ âb-ı keversdür cemî'i müverrihler ve pîr-i fânîler bu ayn-ı zülâl nehr-i tunadan gelür diyü yazmışlar ve ihtiyârlar böyle nakl itmişler kal'ası bir âlî püšte üzre seng-binâ çârgüşe bir sûr-ı ra'nâ imiş hâlâ harâb u yebâbdur zirâ hîn-i fethde gâzî mihal sene 765 târîhinde zamân-ı gâzî hüdâvendigârda*** ziyâde usret çeküp ba'de'l-feth bu kal'a < yı > câbecâ harâb itmişdür içinde imâret ve dizdâr ve cebehâneden bir şey yokdur ammâ varoşu gâyet ma'mûrdur cümle bin yüz aded bâğlı ve bâğçeli ve kiremitli hânelerdür ve cümle < bir > aded mihrâbdur ma'dâ mesâcidlerdür iki aded hânı ve bir küçük hamâmı var ammâ sekiz aded dükkânı olduğu sene 1066 târîhinde bu kasaba evsâfı cümle**** tahrîr olunmuşdur ammâ bâğ ve bâğçeleri ve âb-ı hayât suyuna aşk (?) olsun... andan cânib-i kıbleye 5 sâ'atde evsâf-ı kal'a-i bunar hisâr*****4.*

* 9:Pertev'de (str. 1) tokuz.

** *tekfûr*. Bağdat'ta (str. 15) *engürüs*.

*** *sene ... hüdâvendigârda*: Bağdat'ta ve Beşir'de yok.

**** *cümle*: Bağdat'ta (str. 26) ve Beşir'de (str. 9) *cild-i*.

***** *bunar hisâr*. Pertev'de (str. 11) *punar hisâr*.

"Oradan (Vize) güney yönünde giderek 9 saatte **Yene Hisar** kasabasına (vardık). Kurucusu tekfur kraldır. Rum dilinde "su kaynağı olan yer"e *yene* derler. Kasaba içinde abı hayat (benzeri) bir su, kayadan kaynayıp bu yörenin bağ ve bahçelerini sular. (Öyle) saf bir sudur ki, sanki kevser içkisidir. Bütün tarihçiler ve ölümlü bilgiler, "Bu tatlı su kaynağı Tuna'dan gelir" diye yazmışlar ve yaşlılar böyle aktarmışlardır. Kalesi, yüksek bir tepe üzerinde taştan yapılmış dört köşe güzel bir sur imiş. Şimdi haraptır. Çünkü, h. 765 [=m. 1363—1364] yılında, Gazi Hüdaven-

⁴ Bağdat, nr. 301, c. 5-6, s. 287-b, str. 15-28; Beşir, nr. 450, c. 6, s. 42-a, str. 2-10; Pertev, nr. 460, c. 6, s. 41-a, str. 1-11.

digâr zamanında alınışı sırasında Gazi MİHAL, çok güçlük çekmiştir. Fetihden sonra, bu kaleyi kısmen yıkmıştır. İçinde imaret, dizdar ve cebehaneden bir şey yoktur. Ama varoşu, gayet bakımlıdır. Hepsi 1100 adet bağlı, bahçeli ve kiremitli evlerdir. Tamamı bir adet mihraptır, ayrıca mescidlerdir. İki adet hanı ve bir küçük hamamı vardır. Bu kasabanın h. 1066 [=m. 1655—1656] tarihinde yapılan yazımına göre, sekiz adet dükkânı bulunmaktadır. Ancak, bağ ve bahçeleri ile abı hayat (benzeri) suyuna aşk olsun (?)... Oradan güney yönünde (giderek) 5 saatte Pınarhisar kalesine (vardık).”

5. ...varoşı yine hisâr varoşından ma'mûrdur⁵.

“(Pınarhisar’ın) varoşu **Yene Hisar** varoşundan bayındırdır.”

6. *andan bir top menzili ba’id yine kasabasının geçüp 2* sâ’atde ormanistân<u> durahtistânlar içre gidüp... kırk kilise...⁶.*

*2 : Pertev’de (str. 20) dört.

“Oradan (Pınarhisar) bir top menzili uzaklıktaki **Yene** kasabasını geçip ormanlık ve ağaçlıklar içinde giderek 2 saatte... Kırkkilise’ye (vardık).”

* * *

EVLIYA ÇELEBİ’in bu kasaba üzerine verdiği bilgiler şöyle özetlenebilir:

1. Adı *Yene* veya *Yene Hisâr*’dır. Yer in adında bulunan *Yene* kelimesi, Rum dilinde, “su kaynağı olan yer” anlamına gelir. Kaynağından dolayı buraya *Pınar Hisar* da denilir.

2. Tekfur KONSTANTİN tarafından kurulmuştur. Kırkkilise sancağına bağlı naiplikdir.

3. Kırkkilise’nin güneyinde olup buraya uzaklığı 2 (veya 4) saattir. Pınarhisar’ın kuzeyindedir, uzaklığı bir top menzili veya 5 saattir. Vize’nin ise güneyinde olup uzaklığı 9 saattir.

4. (Seyahatnamede, fetih tarihi ve fatihi üzerine verilen bilgilerde çelişki vardır:)

⁵ Bağdat, nr. 301, c. 5-6, s. 287-b, str. 34-35; Beşir, nr. 450, c. 6, s. 42-a, str. 15; Pertev, nr. 460, c. 6, s. 41-a, str. 15.

⁶ Bağdat, nr. 302, c. 7-8, s. 280-a, str. 33-35; Beşir, nr. 451, c. 8, s. 17-a, str. 21-23; Pertev, nr. 461, c. 8, s. 18-a, str. 20-21.

a. 769 [=m. 1367-1368] tarihinde I. MURAD eliyle fethedilmiştir.

b. 765 [=m. 1363—1364] tarihinde I. MURAD zamanında Gazi MİHAL Bey eliyle fethedilmiştir.

5. 1066 [=m. 1655—1656] tarihinde yapılan yazıma göre, 1100 evlidir. Bağlı ve bahçeli olan evleri kiremit örtülüdür. Bir camisi, mescidleri, iki hanı, sekiz dükkanı, bir küçük hamamı vardır.

6. Yalçın bir kaya üzerine inşa edilmiş küçük bir kalesi vardır. Fetih-ten sonra yıkıldığı için harap durumdadır. İçinde imaret, dizdar ve ce-behane yoktur. (Kalenin köşeleri üzerine verilen bilgilerde çelişki vardır:)

a. Beş köşelidir

b. Dört köşelidir.

7. Kalenin bulunduğu kayadan bir su kaynamaktadır. Bu suyun Tu-na'dan geldiğini tarihçiler ve bu kasabada oturan yaşlılar söylemektedirler. Çünkü Çelebi Sultan MEHMED zamanında, Tuna Demirkapısı'ndan nehre saman ve kömür dökülmüş, bu kaynaktan kömür aktığı görülmüştür. Bu su, yörenin bağ ve bahçelerini sulamaktadır.

* * *

Yerin adı, seyahatnamede 2 defa tek kelime olarak, 5 kez de iki keli-me halinde karşımıza çıkmaktadır. Tek kelime olarak bulunduğu zaman, (ینہ) biçiminde yazılmakta, iki kelime olarak geçtiğinde ise yine aynı şekilde yazılmakta, ayrıca kendisinden sonra *hisâr* kelimesi gelmektedir.

Seyahatnameyi, tam metin veya seçmeler biçiminde yayımlayanlar ile ilgili pasajlardan alıntı yapanlar, yer adını şöyle okumuşlardır:

Bir kaç kişinin emeğiyle yayımlanabilen sekiz cildi eski harfli, son iki cildi ise yeni harfli olan ilk tam metin yayımda, yer adının geçtiği ciltler, eski harfliler olduğu için, kelimenin nasıl okunacağı belli değildir. Yazılışı bir yerde (ینہ) beş yerde (ینہ) *hisâr*, bir yer de de (ینہ) biçimindedir. Yayına esas alınan Pertev Paşa nüshasında kelime harekelendiği için, yayımcıların yer adını nasıl okuduklarını buradan anlayabiliriz. Buna göre yer adı, önce *bene*⁷, sonra *yene hisâr*⁸, son olarak da *yene*⁹ biçiminde okunmuş olmalıdır.

⁷ EVLİYA ÇELEBİ Mehmed Zilli ibn Derviş, *Evlîya Çelebi Seyâhatnâmesi*, c. 1, Dersaâdet, 1314, s. 43.

⁸ *age*, c. 3, Dersaâdet, 1314, s. 290; c. 5, Dersaâdet, 1315, s. 79; c. 6, Dersaâdet, 1318, s. 134.

⁹ *age*, c. 8, İstanbul, 1928, s. 69.

Saadi Nazım NİRVEN *Bene*¹⁰; Hans Joachim KISSLING *yena*¹¹; M.Yücel SARIKUŞ *Yene Hisar*¹²; Zuhuri DANIŞMAN önce *Bene*¹³, sonra *Yine Hisar*¹⁴, daha sonra *Yene Hisar*¹⁵ ve *Hisar*¹⁶, son olarak da *Yine*¹⁷; Tevfik TEMELKURAN ile Necati AKTAŞ da önce *Bene*¹⁸, sonra *Yine Hisar*¹⁹, daha sonra *Yene Hisar*²⁰, son olarak da *Hisar*²¹; nihayet İsmet PARMAKSIZOĞLU ise, önce *Yene*²², sonra *Yenihisar*²³, daha sonra tekrar *yene*²⁴ biçiminde okumuştur.

Üzerinde durduğumuz yer adı, Reşat Ekrem KOÇU, Mustafa Nihat ÖZÖN, Mehmed AKSOY—Server İSKİT ve ATSIZ yayımlarında geçmez.

Buna göre, yer adı *Bene, Hisar, Yena, Yene, Yene Hisar, Yeni Hisar, Yine* ve *Yine Hisar* biçimlerinde olmak üzere sekiz şekilde tespit edilmiş olmaktadır.

Yayımlardaki bu değişik okuyuşlara rağmen, yer adı, seyahatnamenin yazmalarında hiç bir tereddüte yer bırakmayacak şekilde gayet açık bir biçimde yazılmıştır. Kelime *ye—nun—he* harfleriyle yazılmakta ve *Üstün* ile

¹⁰ Saadi Nazım NİRVEN, *İstanbul Suları*, İstanbul, 1946, s. 244.

¹¹ Hans Joachim KISSLING, *Beiträge zur Kenntnis Thrakiens im 17. Jahrhundert*, Wiesbaden, 1956, s. 66, 79, 112.

¹² M.Yücel SARIKUŞ, *Evlîya Çelebi Seyahat-nâmesi. (VI. Cild). Umum İndeks*, [İstanbul], 1969, s. 75 (Bitirme Tezi. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Tez nr. 6027).

¹³ Zuhuri DANIŞMAN (Haz.), Mehmed Zilli oğlu EVLİYA ÇELEBİ, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnamesi*, c. 1, İstanbul, 1969, s. 36.

¹⁴ *age*, c. 5, İstanbul, 1970, s. 176 (*yine Hisar* biçiminde); c. 7, İstanbul, 1970, s. 253.

¹⁵ *age*, c. 9, İstanbul, 1970, s. 242.

¹⁶ *age*, c. 9, İstanbul, 1970, s. 242 (*hisar* biçiminde).

¹⁷ *age*, c. 12, İstanbul, 1971, s. 70.

¹⁸ Tevfik TEMELKURAN—Necati AKTAŞ (Haz.), Mehmed Zilli oğlu EVLİYA ÇELEBİ, *Evlîya Çelebi Seyahatnâmesi*, c. 1-2, İstanbul, 1976, s. 24.

¹⁹ *age*, c. 3-4, İstanbul, [197?], s. 917 (*yine Hisar* biçiminde); c. 5-6, İstanbul, 1978, s. 1475.

²⁰ *age*, c. 5-6, İstanbul, 1978, s. 1926.

²¹ *age*, c. 5-6, İstanbul, 1978, s. 1926 (*hisar* biçiminde).

²² İsmet PARMAKSIZOĞLU (Haz.), EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatnâme (Giriş)*, Ankara, 1983, s. 23.

²³ PARMAKSIZOĞLU (Haz.), EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatnâme (Rumeli-Solkol ve Edirne)*, Ankara, 1984, s. 9.

²⁴ *age*, s. 92 (Bu kelime, eserin dizinine alınmamıştır).

harekelenmektedir. Bu yazıma göre, ancak *Yene* ve kendisinden sonra *Hisâr* kelimesi bulunduğu takdirde de *Yene Hisâr* olarak okunabilir.

Yayımlarında, yazma nüshaları da göz önünde bulundurdıklarını belirten DANIŞMAN²⁵, TEMELKURAN—AKTAŞ²⁶ ve PARMAKSIZOĞLU'nun²⁷, yazmalardan ziyade basılı nüshayı kullandıkları anlaşılmaktadır.

Üzerinde durduğumuz kasabanın bulunduğu yer ile günümüzde nereye karşılık geldiği meselesine gelince, KISSLING, EVLİYA ÇELEBİ'nin Rumeli'deki gezilerini değerlendirdiği eserinde, kasabanın yerini haritada göstermiş ve Franz BABINGER ile W. TOMASCHEK'e dayanarak, eserini yayımladığı zamandaki (1956) adının *Yeneköy* olduğunu belirtmiştir²⁸.

Bitirme tezi olarak, seyahatnamenin altıncı cildi üzerinde bir dizin çalışması hazırlayan SARIKUŞ, kasabanın, Kırklareli ile Halkalı arasında olduğunu belirtmekle yetinmiştir²⁹. Öteki yayımcılar ise, bu konuda her hangi bir fikir ileri sürmemişlerdir.

Richard ANDREES, 1887 yılında yayımladığı atlasında yer adını *Yena* biçiminde Pınarhisar ile Kırkkilise arasında göstermiştir³⁰.

1894 yılında TOMASCHEK, eski Traklarla ilgili eserinde, Bizans Rumcası'ndaki *Genna* ile *Yeneköy*'ü birleştirmiştir³¹. TOMASCHEK'in bu tespiti daha sonra BABINGER³² ve KISSLING tarafından aynen tekrarlanmıştır.

Yene adı, dahiliye vekâletinin 1928 yılında yayımladığı *Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimiz Adları* isimli eserde Pınarhisar'a bağlı gösterilmekte, ayrıca Latin harfleriyle *Yéné* biçiminde çeviri yazısı yapılmaktadır³³.

²⁵ DANIŞMAN, *age*, c. 1, İstanbul, 1969, s. 12.

²⁶ TEMELKURAN-AKTAŞ, *age*, c. 1-2, İstanbul, 1976, s. 4.

²⁷ PARMAKSIZOĞLU, *age*, Ankara, 1984, s. 8.

²⁸ KISSLING, *age*, s. 66.

²⁹ SARIKUŞ, *age*, s. 75.

³⁰ Richard ANDREES, *Allgemeiner Handatlas*, Biele und Leipzig, 1887, s. 77 c-1, s. 78 m-6.

³¹ W. TOMASCHEK, *Die alten Thraker*, c. II, [1894], s. 52 vd. (Franz. BABINGER, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14-15. Jahrhundert)*, München, 1944, s. 83'ten naklen).

³² BABINGER, *age*, s. 83.

³³ İstanbul, 1928, s. 774/a.

Bundan beş yıl sonra yayımlanan köy adlarını alfabetik olarak gösteren dizinde³⁴ *yene* adı geçmemektedir. Bu yıllarda, kasabanın adının *Kaynarca* biçiminde değiştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır³⁵. Buna göre, BABINGER'in 1944'te³⁶ ve KISSLING'in de 1956'da³⁷ kasabanın adını hâlâ *Yeneköy* biçiminde göstermeleri doğru değildir.

Son olarak, salnamelere, haritalara ve resmî kayıtlara dayanarak Avrupa Türkiyesi'ndeki yer adlarını inceleyen Klaus KREISER, kasabasının yeni adının *Kaynarca* olduğunu göstermiştir³⁸.

Eski adıyla *Yene*, yeni adıyla *Kaynarca*, günümüzde Kırklareli ilinin Pınarhisar ilçesine bağlı olup Pınarhisar—Kırklareli kara yolu üzerindedir. Koordinatları 27° 31' doğu, 41° 45' kuzeydir³⁹.

* * *

Bu tespiti yaptıktan sonra, arşiv belgelerine dayanılarak yapılan bir kaç yayımda okunuşu ve günümüzde nereye karşılık geldiği problem olan bir yer adı ile üzerinde durduğumuz *Yene* adını birleştirmek istiyorum:

1952 yılında M. Tayyip GÖKBİLGİN, *XV—XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası* adıyla yayımladığı eserinde, h. 894 [=m. 1488/1489] yılına ait muhasebe bilançolarını içeren bir deftere⁴⁰ dayanarak, gelirleri Edirne'de Darülhadis Camisi'ne vakfedilmiş, ikisi Kırkkilise'ye, ikisi de Pınarhisar'a bağlı dört köy tespit etmiştir. Pınarhisar'a bağlı olan köylerden birinin adı bizim için önemlidir. GÖKBİLGİN, bu adı (*يانه*) biçiminde normalize etmiş⁴¹, fakat nedense kelimeyi iki yerde hep *Yaya* şeklinde oku-

³⁴ *Köylerimiz*, İstanbul, 1933.

³⁵ HAYRİ, "Kırklarelinin Tarihsel Bucaklarından: Kaynarca", *Batıyolu*, nr. 3 (Birinci Teşrin 1935), 1935, s. 7; Nesrin GÖNENÇ, *Kaynarca Köyü. Beşerî ve İktisadi Coğrafya Tezi*, [İstanbul], 1967-1968, s. 6 (Bitirme Tezi. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Tez nr. 5470); Nazif KARAÇAM, *Bütün Tönleriyle Kırklareli ve İlçeleri*, İstanbul, 1970, s. 190; *Meydan Larousse*, c. 7, 1963, s. 115/b.

³⁶ BABINGER, *age*, s. 83.

³⁷ KISSLING, *age*, s. 66.

³⁸ Klaus KREISER, *Die Ortsnamen der europäischen Türkei nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Freiburg, 1975, s. 110.

³⁹ GÖNENÇ, *age*, s. 1.

⁴⁰ Atatürk Ktp., M.CEVDET Yaz. o.91.

⁴¹ İstanbul, 1952, s. 211.

muştur⁴². Bu okuyuş, daha sonra *Yurt Ansiklopedisi*'ne de aynen yansımıştır⁴³.

1964 yılındaki bir yazısında Ömer Lütfi BARKAN, söz konusu defterden yararlanmış ve köyün adını *Bane* biçiminde okumuştur⁴⁴. BARKAN, bir yıl sonra ise bu defteri bütünüyle yayımlamış, bu defa ise kelimeyi *Yane* şeklinde tespit etmiştir⁴⁵.

1972 yılında Ekrem Hakkı AYVERDİ, Osmanlı mimarlığıyla ilgili eserine, BARKAN'ın *Yane* biçimindeki son okuyuşunu biraz değiştirerek *Yana* olarak almıştır⁴⁶.

Son olarak Mustafa BİLGE, söz konusu Darülhadis Camisi'nin vakfiyesini bulmuş, 1984 yılında yayımladığı Osmanlı medreseleriyle ilgili eserinde tıpkı basım olarak neşretmiştir. BİLGE, söz konusu yer adını *Beniye*⁴⁷ ve *Beniye*⁴⁸ olarak iki ayrı biçimde okumuştur.

Buna göre, arşiv belgelerinde geçen bu yer adı *Bane*, *Beniye*, *Beniyye*, *Yana*, *Yane* ve *Yaya* olmak üzere altı değişik biçimde okunmuştur. Bu okuyuşları gerçekleştiren adı geçen araştırmacılar, köyün günümüzde nereye karşılık geldiği konusunda her hangi bir fikir ileri sürmemişlerdir.

Kelimenin, caminin Arapça olan vakfiyesindeki yazılışı ile aynı caminin Türkçe olan muhasebe kayıtlarındaki yazılışı farklıdır. Türkçe belgelerde, ikinci harf olarak *elif* mevcuttur⁴⁹. Vakfiyedeki yazılışında ise *elif* görülmez. Bu iki yazılışı şöyle birleştirebiliriz: Kelimedeki *a* ünlüsü Türkçe metinde normal olarak elifle yazılmıştır; fakat bu *a* ünlüsü kısa olduğu için, Arapça metinde, yazım özelliğinden dolayı ayrıca harfle gösterilmemiştir. Nitekim, vakfiyede geçen *kabaklu kaya*⁵⁰ yer adındaki dört *a* ünlüsünden ilk üçü için harf kullanılmamıştır.

⁴² *age*, s. 212, 213.

⁴³ *Yurt Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul, 1982-1983, s. 4811.

⁴⁴ Ömer Lütfi BARKAN, "894 (1488/1489) Yılı Cizyesinin Tahsilâtına Ait Muhasebe Bilâncoları", *Belgeler. Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, c. 1, nr. 1, 1964, s. 37.

⁴⁵ BARKAN, "Edirne ve Civarındaki Bazı İmâret Tesislerinin yıllık Muhasebe Bilâncoları", *Belgeler. Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, c. 1, nr. 2, 1965, s. 315, 320.

⁴⁶ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mi'mârisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri. 806-855 (1403-1451)*, c.2, İstanbul, 1972, s. 382.

⁴⁷ Mustafa BİLGE, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul, 1984, s. 141.

⁴⁸ *age*, s. 227.

⁴⁹ *Tahrir Defteri*, Başbakanlık Arşivi, nr. 719, s. 10-a.

⁵⁰ BİLGE, *age*, s. 219, str. 16.

Buna göre, hem vakfiyede, hem de öteki arşiv kayıtlarındaki bu yer adı *Yane* biçiminde okunmalıdır.

EVLİYA ÇELEBİ’de geçen *Yene* ve *Yene Hisâr* ile *Yane*’nin aynı yer olduğunu sanıyorum. Vakfiyede *Yane*’nin bulunduğu yer üzerine verilen bilgiler de bu hususu desteklemektedir.

Görüldüğü üzere, kasabanın adı, çeşitli kaynaklarda *Yane*, *Yena*, *Yene*, *Yene Hisâr* ve *Yeneköy* biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan Avrupa eserlerinde geçen *Yena*, kelimenin *Genna* (okunuş: *Yena*, anlam: “doğum, doğuş; kaynak, döl, soy”)⁵¹ biçimindeki Rumca aslına en yakın şekildir. *Yane* ise, Türkçe metinlerde tespit edilebilen en eski biçimdir; bu, *Yena* biçiminin göçüşmeli şekli olmalıdır. *Yene*’nin ise, *Yane* kelimesinin Türkçe söyleyişe uydurulmuş biçimi olduğunu söyleyebiliriz. *Yene* yanında görülen *Yene Hisâr* biçimi, vaktiyle *Yene*’de bir kale mevcut olduğunu göstermektedir. Yer in adına *Hisâr* kelimesinin eklenmesi, şüphesiz, 5 kilometre uzaklıktaki *Pınar Hisâr*’ın adının etkisiyle ilgilidir. Zamanla kalenin tamamen yıkılıp ortadan kalkmasıyla, *Yene Hisâr* adı tekrar *Yene* biçimine dönmüş olmalıdır. TOMASCHEK’te geçen *Yeneköy* biçimine gelince, bu tespit, *Yene* adına gelen niteleyici *köy* kelimesinin, yanlış olarak yer in adına dahil sanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebepten, *Yeneköy* biçimindeki tespitten *köy* kelimesini çıkarmak gerekmektedir. Anlaşıldığına göre Türkler, fetihten sonra *Yena* biçiminde duydukları kasabanın adını önce *Yane*, sonra da *Yene* ve *Yene Hisâr* biçimlerinde değiştirmişlerdir. Kasabada oturan Rumlar ise, yer in adını *Yena* biçiminde söylemeye devam etmiş olmalıdırlar.

EVLİYA ÇELEBİ, kaynağından dolayı *Yene Hisâr*’a, *Pınar Hisâr* da dendiğini kaydetmektedir. Bir yandan bunu kaydederken, öte yandan *Yene Hisâr*’ın, *Pınar Hisâr*’dan bir top menzili uzaklıkta olduğunu ifade etmekte, ayrıca *Pınar Hisâr* varoşunun, *Yene Hisâr*’ınkinden daha bayındır olduğunu belirtmektedir. *Pınar Hisâr* ile *Yene Hisâr*, günümüzdeki adıyla *Kaynarca* arasında 5 kilometrelik bir uzaklık vardır. Biri birinden 5 kilometre uzaklıktaki iki yer in aynı adla adlandırılması mümkün olması gerektir. Türkçe’de bu gibi yerler, *büyük—küçük*, *eski—yeni*, *aşağı—yukarı* gibi paralel kelimelerle ayrılırlar. Bu sebepten, EVLİYA’nın *Yene Hisâr*’ın bir adının da *Pınar Hisâr* olduğu yolundaki kaydı mantıklı görünmemektedir.

⁵¹ D. KIRYAKOPULOS, *Ortografikon Leksikon*, Atina, 1968, s. 151/b; Franz PAS-SOW, *Handwörterbuch der griechischen Sprache*, c. 1, Darmstadt, 1983, s. 347/b.

Aynı şekilde, *Yene Hisar*'ın, *Yene* ve *Pınar Hisar*'ın birleşmesinden ibaret olduğu, başka bir deyişle, *Yene Hisar*'ın hem *Yene*, hem de *Pınar Hisar*'ı içine alan daha geniş bir ad olduğu yolundaki Eackard UNGER'in kanaati⁵² de doğru değildir.

EVLİYA ÇELEBİ'nin yön konusundaki kayıtları da gerçeklere uymuyor. EVLİYA, Vize'den güneye doğru 9 saatte Yenehisar'a varmıştır. Yenehisar'dan güneye doğru 5 saatte Pınarhisar'a ulaşmıştır. Ayrıca, Yenehisar'dan kuzeye doğru bir nüshaya göre 4, öteki iki nüshaya göre 2 saatte Kırkkilise'ye gitmiştir. Bu verilere göre, Vize, Pınarhisar, Yenehisar ve Kırkkilise'nin, kuzey-güney yönünde bir çizgi oluşturması gerekirdi. Oysa gerçek tam tersidir. Bu dört yer kuzey-güney yönünde değil, kabaca doğu-batı doğrultusunda bir çizgi oluştururlar. Buna göre, Kırkkilise Yenehisar'ın kuzeyinde değil, batısındadır. Pınarhisar güneyde değil, doğudadır. Vize de aynı şekilde kuzeyde değil, doğudadır.

Uzaklık konusunda da problem vardır. EVLİYA, 30 kilometrelik Vize—Yenehisar arasını 9 saatte almıştır. 26 kilometrelik Yenehisar—Kırkkilise yolunu ise 2 (veya 4) saatte katetmiştir. Buna karşılık, 5 kilometrelik Yenehisar—Pınarhisar yolu ise 5 saat sürmüştür⁵³.

Yön ve uzaklık konusundaki bu çelişkiler, seyahatnamede geçen, fakat bugün nereye karşılık geldiği henüz tespit edilememiş olan yerleri ararken, EVLİYA ÇELEBİ'nin verdiği yönler ve uzaklıklarda ne derece ihtiyatlı olunması gerektiğini göstermektedir.

EVLİYA ÇELEBİ'nin Yene'de gördüğü yapılardan bugün hiç biri ayakta değildir. Kasabada taştan yapılmış bir kaç eski bina bulunmakla birlikte, bunların EVLİYA ÇELEBİ'nin buraya geldiği zaman gördüğü binalardan olup olmadığı belli değildir. *Kırklareli İl Yıllığı/1967* de kale harabelerinin varlığından bahsedilmekte⁵⁴ ise de kale harabesi olabilecek bir kalıntı göremedim. 1914 yılında kasabaya gelmiş olan UNGER de kale görememiştir⁵⁵. Zaten EVLİYA da harap durumda olduğunu söylemektedir. Her halde bir müddet sonra ortadan kalkmış olmalıdır.

⁵² Eackard UNGER, "(Tearos) Kaynağında Dara (Stele)si", *Dârülfünûn Edebiyât Fakültesi Mecmûası*, c. 1, nr. 2, 1332, s. 154.

⁵³ Bu konu hakkında ayrıca bk. KISSLING, *age*, s. 66.

⁵⁴ *Kırklareli İl Yıllığı/1967*, İstanbul, [1967?], s. 184.

⁵⁵ UNGER, *age*, s. 154.

EVLİYA'nın sözünü ettiği kaynak günümüzde de mevcuttur ve su gücü, yaklaşık saniyede 1200 litredir⁵⁶. EVLİYA'nın, suyun Tuna'dan geldiği yolunda kaydettiği rivayet biraz değişmiş olarak günümüzde de yaşamaktadır. EVLİYA ÇELEBİ, kaynağın suyunun Tuna'dan geldiğine delil olarak iki hususu kaydetmektedir:

1. Çelebi Sultan MEHMED zamanında, Tuna Demirkapısı'ndan nehre saman ve kömür dökülmüş, Yenehisar'daki kaynaktan kömür çıktığı görülmüştür⁵⁷.

2. Tuna nehrine has morina, mersin, uştuka, çıka gibi kimi balıklar Yenehisar'ın kaynağında bulunmaktadır⁵⁸.

Yenehisar'daki, yeni adıyla Kaynarca'daki kaynağın Tuna'dan geldiği yolunda, en erken EVLİYA ÇELEBİ'de gördüğümüz rivayet, günümüzde şu biçimde yaşamaktadır:

Tuna boyunda koyun otlatan bir çoban, sürüden ayrılan bir koyuna elindeki bastonu fırlatır; fakat isabet ettiremez, baston nehre düşer. Akıntı da onu sürükleyip götürür. Bir gün Kaynarca'daki kaynağın ağzında, suya yüzmekte olan bir baston görülür. Baston oradan alınır ve kaynağın yanındaki kahvenin girişine asılır. Aradan uzun zaman geçer, Tuna boyunda bastonunu yitiren çobanın yolu Kaynarca'ya düşer. Kahvede bastonunun asılı olduğunu görünce sevinir ve almaya teşebbüs eder. Orada bulunanlar, çobandan, bastonun kendisine ait olduğunu ispat etmesini isterler. Çoban da, bastonu Tuna boyunda nasıl yitirdiğini anlatır, ayrıca bastonunun çok özel yapıldığını, oyuk olan içinde para saklı olduğunu ilave eder. Bastonunu alır, kapağını açar, içinden altınlar dökülür. Bunun üzerine kendisine inanılır ve bastonu geri verilir⁵⁹.

Tuna'da yitirilen bastonun kaynaktan çıkmasından hareketle, kaynağın suyunun da Tuna'dan geldiğine inanılmaktadır.

⁵⁶ GÖNENÇ, *age*, s. 4.

⁵⁷ Tuna'ya saman ve kömür dökülmesi hadisesi, seyahatnamenin bir başka yerinde, Yıldırım BAYEZİD zamanında gösterilmektedir: PARMAKSIZOĞLU, *Seyahatnâme (Giriş)*, Ankara, 1983, s. 23.

⁵⁸ PARMAKSIZOĞLU, *age*, s. 23; PARMAKSIZOĞLU, *Seyahatnâme (Rumeli-Solkol ve Edime)*, Ankara, 1984, s. 10.

⁵⁹ A. VIQUESNEL, *Voyage dans la Turquie d'Europe, description physique et géologique de la Thrace*, Paris, 1868, s. 286, 303 (UNGER, *age*, s. 154'ten naklen); UNGER, *age*, s. 154; HAYRİ, *age*, s. 7; *Turt Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul, 1982-1983, s. 4875.

SONUÇ:

1. EVLİYA ÇELEBİ yayımlarında değişik biçimlerde tespit edilmiş olan yer adı, *Yene* veya *Yene Hisâr* biçiminde okunmalıdır.
2. Bu yer adına Avrupa eserlerinde *Yena*, kimi Türk arşiv belgelerinde ise *Yane* biçiminde rastlanmaktadır.
3. Yer adının kaynağı, Rumca *Genna* (Okunuş: *Yena*) kelimesidir.
4. *Yane*, *Yene* ve *Yene Hisâr* biçimleri, yabancı asıllı kelimenin, daha sonra Türklerin kullanımında uğradığı değişik şekillerdir.
5. Yer adı günümüzde, Kırklareli ilinin Pınarhisar ilçesine bağlı *Kaynarca* kasabasına karşılık gelmektedir.